

PRANCIŠKA REGINA LIUBERTAITĖ

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Danų runos

Kai išgirdau nuomonę, kad Lietuvoje runų niekada nebuvo (kokie esame atsilikę!), kilo mintis iš visų įmanomų šaltinių surinkus duomenis parašyti apie šią rašto rūšį.

Trumpam atsiribokime nuo lotynų kalbos alfabeto, kurį pagrindu savo alfabetams sudaryti pasirinko germanai, dalis slavų, taip pat baltai, ir nuo graikų alfabeto, kuriuo remiantis buvo padaryta kirilica, vartojama daugiau rytų slavų. Tai dvi fonetinio rašto rūšys: lotynų ir graikų. Pasaulyje yra daugybė įvairių raidžių rašto rūšių. Daugelis vartojamų alfabetų dažniausiai sudaryti iš 20–30 simbolių, kurie skirtingose kalbose įvairuoja. Raidžių raštas iš esmės skiriasi nuo piešinių, arba piktogramų, rašto. Dar viena rašto rūšis – primirštas runų raštas, apie kurį pirmiausia imta kalbėti kaip apie buvusį skandinavų kraštuose.

Kaip teigiama Davido Crystallo leidinyje "The Cambridge Encyclopedia of Language", vienas iš runų rašto pavyzdžių yra Prancūzijoje rasta VIII a. datuojama medinė drožinėta dėžutė, kurios kraštai išrašyti runomis. Šioje enciklopedijoje atskirai pateikti ir runų ženklai, kaip teigiama, rašyti ant talismanų ir paminklų ir vartoti net iki XVII a.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Švedų ir norvegų runos

Manoma, kad runomis buvo rašoma Šiaurės Vakarų Europoje: dažniausiai Skandinavijoje ir V a. Britų salose.

Kituose šaltiniuose teigiama, kad anglosaksai (anglai, saksai, jutai ir fryzai) runas vartojo V–XI a. Rasta maždaug 4000 runų rašto įrašų, apimančių III–XVII a. Runų alfabetą sudarė 24 ženklai. Skandinavijoje jis vadintas Futharku arba Futhorku (pavadinimas kilęs iš 6 pirmųjų runų rašto ženklų), apie 1200 m. jis buvo lotynizuotas ir nuo 1850 m. vartotas tik puošybai.

Yra dvi nuomonės dėl runų rašto ištakų: vieni jį kildina iš etruskų, kiti – iš gotų.

Runų raštu šios srities mokslinėje literatūroje vadinamas ir senasis etruskų raštas. Kai kurie šio rašto ženklai panašūs į kitų kraštų runų raštą, jų archajiška forma datuojama VII–V a. prieš Kr. Nors kai kurie mokslininkai jį laiko linijiniu raštu, raštas, surašytas linijomis ir skaitomas iš dešinės į kairę arba atvirkščiai, dar neturi pagrindo būti vadinamas linijinio rašto terminu, nes panašiai gali būti skaitomos ir runos. O kai kurie etruskų rašto ženklai akivaizdžiai sutampa su

runraščiu.

Viduramžių (lotynizuotos) skandinavų runos

Nuomonė, kad runų raštas yra kilęs iš gotų (IV a.), yra tikėtina, nes pats gotų raidynas buvo sukurtas iš lotyniškų raidžių panaudojant ir runas (M. Guchman). Žinant, kad gotų Biblija buvo parašyta II a., o gotų gyvenama teritorija buvo nusidriekusi nuo Afrikos, Ispanijos, Italijos (vizigotai) iki Krymo (ostgotai), runų įrašų turėtų būti ir šiose vietose.

Turkai irgi turėjo runas, kurios yra vadinamos uyghur arba uighur. Su turkų runomis siejamos ir vengrų, priskiriamų uraliečių kalbų šeimai, runos.

Į runų raštą panašus tiek ankstyvasis lotynų, tiek graikų, tiek finikiečių raštas. Ir ne tik. Jis siekia dar ankstesnius laikus prieš Kristų. Į runas panašūs ir ankstyvojo aramėjų, nabatėjų bei arabų rašto ženklai. Kaip pamažu tobulėjo raštas, akivaizdu iš lentelės. Palyginkime, kiek įvairių kraštų raštas □ ankstyvasis graikų ir lotynų, finikiečių, ankstyvasis aramėjų, nabatėjų ir arabų □ panašus į runraštį ir kaip jis išstobulėjo iki modernaus lotyniško rašto (žr. iš apačios į viršų)*:

Etruskų raštas

Ilgokai į runų raštą žiūrėta su nepasitikėjimu dėl dviejų priežasčių:

1. Runų raštas buvo siejamas su būrimais, užkeikimais ir magija, kurių gana gausu pagoniškajame tikėjime.
2. Kai kuriuos runų rašto ženklus kaip savo simbolius panaudojo naciai.**

Kaip teigiama kai kuriuose šaltiniuose, runų raštas galėjo būti individualus kiekvieno žmogaus raštas kam nors pasižymėti ant įvairių buities daiktų.

Žodis runa, be abejonės, yra indoeuropietiškas, tiksliau, baltišką. Lietuvių kalboje (gotų k. rūna turi diakritinį ilgumo ženklą ir reiškia □ paslaptis□), kaip nurodyta "Dabartinės lietuvių kalbos žodyne" (2000), jis reiškia: 1. seniausio germanų akmens rašto ženklą; 2. pirmąją estų, suomių ir karelių epinę dainą. Latviai turi žodį runāti, kuris lietuviškai reiškia □ kalbėti□. Taigi su sąlyginiu žodžiu runojimas sietinas ne tik raštas, bet ir dainavimas.

Gotų runos

Jeigu pagal vieną iš hipotezių baltų, germanų ir slavų prokalbė, kitaip vadinama indoeuropiečių prokalbe, buvo bendra, tada ir lietuviai turėjo runų raštą, o kad taip ir buvo, rodo toks, sakyčiau, nedidelis pastebėjimas, kad vienoje prūsų vėliavų (piešinys iš Č. Gedgaudo knygos "Mūsų praeities beiėškant" po piešiniu parašyta Alphabetum pagano lituanicum ir žemiau surašyti runų ženklai. Galima nesutikti su Simonu Grunau kaip kronikininku, nelabai objektyviai perteikusiui kai kuriuos istorinius įvykius (taip mano istorikai), bet, manau, nereikėtų abejoti lietuviškų runų

raštu, su kuriuo pateikti ir lotyniško rašto atitikmenys.

ſ ʝ ʒ ʙ ʧ ʤ ʨ ʣ ʥ ʦ ʦ ʨ ʣ ʥ ʦ
ժ Դ Պ Յ Յ Պ Է Դ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ Կ

Turkų runos

Žinant, kad visos Šventosios Romos imperijos pajėgos buvo mestos sunaikinti pagonių valstybei, Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei, kuri užėmė žemes nuo Baltijos iki Juodosios jūros, galima drąsiai teigti, kad ir runų raštas, kaip pagoniškosios kultūros dalis, taip pat buvo naikinamas kaip susijęs su pagoniškais burtais, magija ir užkeikimais, nepriimtinais krikščionybei. Ši dažnai medžiojo raganas, ir jų gyvenimas baigdavosi inkvizicijos laužuose, ant kurių, be abejo, sudegė ne viena runomis parašyta knyga ar mirčiai pasmerkti runų žinovai, į kapus nusinešę daugybę šio rašto paslapčių. Nė kiek nekeista, kad runų raštą geriausiai išlaikė anglosaksai ir skandinavai, runomis rašę net poemas.

Statant Vilniuje keltuvą į Gedimino kalną, buvo rasta plokštelė su runų ženklais, kurių, kaip žinoma, dar niekas nesugebėjo perskaityti. Kaip minėjau, daugeliu atvejų runų raštas buvo individualus dalykas, todėl kiekvienas rašė, kaip mokėjo. Dėl šios priežasties sunkoka suvokti, ką kuris šio rašto ženklas reiškė. Reikšti jis galėjo skirtingus garsus. Tai akivaizdžiai matyti peržvelgus įvairių kraštų runas. Runų randama ant įvairių akmenų, audinio skiaučių, beržo tošies. Apie tai straipsnyje "Ką reiškia šie ženklai?" 2003 m. "Lietuvos aidė" yra rašęs istorikas Rimas Matulis (1990 m. jis yra išleidęs knygėlę "Istoriniai akmenys". Gavusi autoriaus sutikimą iš minėto straipsnio teikiu iliustraciją su runų ženklais.

Mokėtinė	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
lotynų	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
Archievas	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
lotynų	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
Galai	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
runos	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
Archievas	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
runos	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
Skaityti	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T
Archievas	A B C D E F Z H I K L M N O P Q R S T

Pavarčius neseniai daugelio atrastą Juozo Šeimio iš Marijampolės knygėlę "Galų runos", sulaukusių prieštarūnų vertinimų (jos vertė išryškės ateityje, kai bus daugiau šios krypties tyrinėjimų), kilo klausimas, kas tie galai. Ėmiau ieškoti duomenų apie galų pavadinimo kilmę ir štai ką radau neseniai pasirodžiusioje Kembridžo universiteto mokslininko S. C. Rowello knygoje "Lithuania Ascending: a Pagan Empire within East-Central Europe 1295-1345", skirtoje viduramžių pagonių karalystei, Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei. Pateiktame žemėlapyje šalia lietuviškų teritorijų radau ir dar vieną tarsi atskirą gentinį vienetą – Simigalia (Žiemgala). Galbūt tą galų ar galatų (galalių) pavadinimas galėtų būti susijęs su žiemgalių gentivardžiu?

[Runo raštas](#)

[Runo raštas](#)